

ASGARİ ÜCRETLER

Dr. H. ARNDT

*İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
Ordinaryüs Profesörlerinden*

Sayın dinleyiciler,

Huzurunuzda konuşmak ve sizlere hitabetmek benim için büyük bir şeref ve memnuniyet kaynağıdır. Bilhassa bu vesile ile de, Bursayı ziyaret etmiş olmak bana ayrı bir zevk vermektedir. Bursa dünyanın en güzel şehirlerinden biridir. Karlarla kaplı Ulu-
dağın eteklerinde şöhreti bütün dünyaya yayılmış olan sanayii nefiseye ait asarı atikasıyla, tabiatın bütün güzelliklerinden nasibedar olmuş çok güzel bir şehirdeyiz. Şehrinizi o kadar sevdim ve beğendim ki; dört hafta zarfında bu seferki üçüncü ziyaretimdir. Bunu daha bir çok ziyaretlerin takip edeceğine de eminim.

Mevzuumuzu sarih olarak tahlil edebilmek için evvelâ, şunu sormalıyız :

Asgarî ücret ne demektir? Bunun cevabı nisbeten basittir. Bir asgarî ücretin mevcut olduğu yerde ücretin en aşağı derecesi, kanunen tesbit edilmiş olup, işveren bundan aşağı ücret tediye edemez. Asgarî ücretin tesbitinden evvel daha yüksek ücret alan işçiler yine evvelce aldıkları yüksek ücreti alabilirler. Fakat, hiç bir zaman daha aşağı ücretle çalıştırılmazlar. Bir misal verelim : Bir kısım işçilerin günde 4 liradan daha aşağı ücretle istihdam edildiklerini kabul edelim. Şayet, asgarî ücret olarak günde (4) lira kabul edilmiş ise, hiç bir işveren, hiç bir işçiye günde (4) liradan daha az ücret veremez. Kalifiye işçiler, hiç şüphesiz eskiden olduğu gibi, yine, günde (4) liradan fazla kazanabilirler. Bu işçiler şayet günde 5-6 lira almakta idiyse yine 5-6 lira veya daha fazla ücret alacaklardır. Misalimizin gösterdiği gibi asgarî ücret tesbiti, evvelâ az ücret alan işçilerin nef'ine olmaktadır.

Vasatın üstünde ücret alan işçiler, bu kanundan faydalanamazlar. Onlar eskiden olduğu gibi aynı ücreti almakta devam ederler.

Meğer ki ; asgarî ücret, itsisnasız her işçinin ücretini arttırmayı istihdaf edecek derecede yüksek tesbit edilmiş olsun.

Bu hususî durumu da bir misal ile izah edelim :

En iyi ücret alan işçinin eline (5) lira geçmekte ise ve şimdi, asgarî ücret olarak (6) lira tesbit edilmiş bulunuyorsa, bu takdirde düşük ücret alan işçiler gibi, yüksek ücret alanlar da asgarî ücret tesbitinden faydalanmış olacaklardır. Bu takdirde, ilk önce, tek-mil işçiler, farksız olarak seyyanen günde (6) lira ücret alacaklardır. Misallerimiz gösteriyor ki, bir asgarî ücret kabulü, ücret farklarını, bir dereceye kadar ortadan kaldırmaktadır. Yüksek ücret alan işçiler, ya eskiden fazla bir şey alamıyacaklar veyahut, sadece küçük bir fark elde edebileceklerdir. Diğer taraftan, birinci derecede veyahut sadece düşük ücret alanlar bundan istifade etmiş olacaklardır. Bir asgarî ücret sistemi tatbiki, yüksek ücret alan işçiler için aleyhte bile tesirler husule getirebilir. Çünkü :

Daha az bilgili meslekdaşları asgarî ücretin tesbitinden sonra daha fazla ücret alacaklarından, daha fazla mübayaada bulunabileceklerdir. Ekmek, peynir, yemiş, balık gibi her türlü gıda maddeleriyle giyim eşyası ve kunduraya karşı talepler de artacaktır. Bunun neticesi olarak bu malların fiyatları biraz yükselebilir. Umumiyetle az miktarda da olsa bir pahalılık meydana gelebilir. Bu pahalılık, hiç şüphesiz ücretleri artmayan işçilere de dokunacaktır. Çünkü ; bu işçilerin ellerine aynı miktarda para geçecek, fakat, pahalılaşma neticesinde, ellerine geçen bu para ile daha az miktarda mübayaada bulunabileceklerdir. Bu yüzdendir ki ; yüksek ücretli işçiler, asgarî ücretin tesbiti keyfiyetini her zaman iyi karşılamıyacaklardır. Fakat, şüphesiz ki ; asgarî ücretin tesbiti, umumiyetle işçilerin satınalma kabiliyetlerini büyük mikyasta arttırmaktadır. İşçiler kül halinde daha fazla istihlâk edeceklerinden asgarî ücretin tesbitinden sonra, işçiler tarafından satın alınan gıda maddeleri, giyim eşyası, radyo ve mümasil eşyanın mübayaada miktarlarında da bir artış meydana gelecektir. Netekim ; Amerika'da 1933 senesinde, asgarî ücret tesbitinin piyasa üzerinde icra edeceği tesirler göz önünde tutularak tam 19. milyon işçinin ücretlerinin artmasını intaç eden bir asgarî ücret tesbit edilmiştir. Bu tesbit aileleriyle birlikte (50) milyon nüfusun durumunu düzeltmiştir.

O zamanlar, dünyanın her tarafında olduğu gibi Amerikada da büyük bir iktisadî buhran hüküm sürmekte idi. Bu kriz sebebiyle, Amerika'da takriben 15 milyon işsiz mevcuttu. O zamanlar Ame-

rika Devletinin başında bulunan Reiscumhur Roosevelt, hüküm süren bu buhranı, fakir zümrenin yâni düşük ücretli işçilerin satınalma kabiliyetlerini arttırmak suretiyle önlemeyi düşünmüştür. Roosevelt, şöyle bir mülâhaza ile harekete geçmiştir :

En düşük ücret alan (19) milyon işçiye, yüksek ücretler temin edildiği takdirde (19) milyon işçi ailesinin satınalma gücü artacaktır. Bunun neticesi olarak da; tüccarın sürümü artacak, köylü daha fazla gıda maddesi satabilecek, esnaf ve fabrikatörlere daha fazla iş siparişleri verilecektir. Böylece; asgarî ücretlerin tesbiti, sadece, bu tesbitten sonra ücretleri artacak olan (19) milyon işçi ve onların ailesine yardım sağlamakla kalmıyacak, aynı zamanda, tekml ekonomisi : tüccar, köylü, esnaf, fabrikatör vesaire de» bu tedbirden istifade edeceklerdir. Bunun neticesi olarak da, tüccar, köylü, esnaf ve fabrikatörler için yeni ve daha fazla iş imkânları açılacağından, bunlar yeni iş güçlerini istihdam edecekler ve sefalet, zaruret içinde yüzen milyonlarca işsiz insanın büyük bir kısmına iş temin edilmiş ve işsizlik azaltılmış olacaktır. İşte; Reiscumhur Roosevelt ile müşavirlerinin düşünceleri bu merkezde idi. Mesele bir kül halinde mütalâa edildiği zaman bu düşüncelerinde haklı oldukları da meydandadır. Birleşik Amerika'da asgarî ücretlerin tesbitinden sonra işsizlik azalmıştır. Fakat; bu hükmü hiç bir zaman umumileştirmek iktiza eder. Asgarî ücret tesbitinin tamamen aksi tesirler husele getirmesi de mümkündür. Her hangi bir işsizlik mevcut değil ve tekml işçilere şamil ücretler de nisbeten yüksek ise — ki; durumun böyle olduğu yerler de vardır — bu takdirde, ücretlerin daha da yükseltilmesi işsizliği tevlit edebilir. Ücretlerin normalden yüksek bir had'de tesbit edilmesi bir çok işletmeleri verimsiz hale sokar. Kâr etmez ve hattâ zararlar karşılaşılabirler. Bu duruma düşen işletmeler kısmen veya tamamen işlerini tatile mecbur kalırlar. Ve bunun neticesi olarak da; fazla sayıda işçi işsiz kalmış olur. Biraz evvel belirttiğimiz şartlar varit olduğu ahvalde asgarî ücretin tesbiti, işsizliği önleyeceği yerde, bilâkis işsizlik tevlit etmiş olur. Bu misali asgarî ücret tesbitinin bazı ahvalde, beklenilenden tamamıyla başka tesirler de meydana getirebileceğini belirtmek için zikretmiş bulunuyorum. Şöyle ki :

Yukarda bahsettiğimiz birinci halde; işsizlik mevcut idi. Ücretler, bilhassa; alt kademedeki işçilerin ücretleri çok düşükdü. Bu şartlar dahilinde, asgarî ücretlerin tesbiti mevcut işsizliği azaltır. İkinci halde ; yâni : İşsizlik yoksa ve tekml işçilerin ücretleri de

nisbeten yüksek ise, bu ücretlerin daha da yükseltilmesi işsizlik meydana getirecektir.

Bu mülâhazalardan sonra 1933 de Roosevelt'in yapmış olduğu tecrübeye avdet edelim :

Roosevelt 1933 de (19 milyon) işçinin durumunun düzelmesine âmil olan asgarî ücret tesbitine karar verdiği zaman böyle bir tedbirin alınmasını icabettirecek bir hal mevcut idi. İşsizlik vardı, hem de 15 milyon insan boşa idi. Aynı zamanda büyük bir işçi kütlesinin ücretleri çok düşüktü. Bu düşüklükte, işçilerin, o tarihte çok az veya hiç organize edilmemiş, teşkilatlanmamış bulunmalarının tesiri çok büyüktür. İşte bu şartlar altında, asgarî ücretin tesbiti 19 milyon ailenin daha iyi yaşamalarını, daha iyi yiyip içmelerini, daha iyi ikamet edip, daha iyi giyinmelerini temin etmiş olması bakımından müsbet neticeler vermiştir.

İktisadî hayat, buna muvazi olarak canlanmış, işsizlik azalmış ve böylece asgarî ücretlerin tesbiti iki taraflı müsait bir durum yaratmıştır. Ayrıca; milyonlarca işsize de yeniden çalışma imkânı temin edilmiştir. Asgarî ücret tesbitinin tesirleri hakkındaki bu etraflı mülâhazalardan sonra şimdi asgarî ücreti kimin tesbit edeceğini, ücret artışının tesbit ve miktarını ve işverenlerin alâkalarının ne suretle celp edilebileceğini tetkik edelim :

Evvelâ; asgarî ücretlerin kimin tarafından tesbiti lâzım geldiğini mütalâa edelim :

Umumiyet itibariyle üç ihtimal mevcuttur :

1 — Devlet isdar edeceği bir kanunla yukardan aşağı teknil memlekete şâmil olmak üzere, yeknesak bir asgarî ücret tesbit edebilir.

2 — Kuruluşları bir kanunla tesbit edilecek olan mahallî komisyonlar, muayyen bölgeden veya muayyen iş kolları için asgarî ücretler tesbit edebilirler.

3 — İkili taraflar, yâni; işverenlerle işçi sendikaları kolektif mukavelelerle asgarî ücret anlaşmasını bir akde bağlayabilirler.

Amerika'da 1933 senesinde 19 milyon işçinin durumunu düzelteren asgarî ücret kanununu hükümet vazetmişti. Tesbit edilen asgarî ücret yeknesak olarak bütün memlekete şamildi. Asgarî ücretlerin mahallî olarak tesbit edilmesi de mümkündür. Bu takdirde tesbit keyfiyetinin tarafsızlardan teşekkül edecek olan komisyonlara

tahmili gerekir. Bu kabil komisyonlarda Devlet ve mahallî idare mümessillerinden ayrı olarak işçi ve işveren temsilcilerinin de bulundurulması faydalı olur. Türkiye'de kabul edilen asgarî ücret kanununda, mahallî hususiyetlerin nazarı itibare alınması bir avantaj teşkil etmektedir.

Zira asgarî ücretlerin tesbitinde esas olarak ele alınan kıstaslar her mıntıka için aynı derecede müsait olmayabilir. Diğer taraftan; muhtelif bölgelerdeki hayat şartları, birbirinden farklı olabilir. Meselâ ; İstanbul veya Bursa'daki asgarî ücret haddinin Zonguldak veya Konya'ya nazaran daha yüksek olarak tesbiti doğru olabilir. Hayat şartlarının değişik olduğu ahvalde, yâni, yiyecek, giyecek ve ikamet masrafları bir bölgeden diğer bölgeye nazaran farklı olduğu hallerde tekmil memlekete şamil, yeknesak bir asgarî ücret tesbit edilmesi, daha pahalı bölgelerde çalışan işçiler için şüphesiz ki zararlı olacaktır.

Nihayet; asgarî ücreti işçi ve işveren sendikaları arasında akdedilecek kolektif mukavelelerle de tesbit etmek mümkündür. Maksudada bu yoldan gidilmesi tarafları nisbeten musavi derecede kuvvetli olduğu takdirde iyi neticeler verebilir. Şayet işverenler kuvvetli iseler, hakikî asgarî ücretin tesbitini önleyeceklerdir. Buna mukabil İşçi Sendikaları kuvvetce üstün durumda iseler asgarî ücreti o derece yüksek bir hadde çıkarırlar ki; sonunda işsizlik baş gösterir. İşçilerin menfaati bakımından her ikisi de tavsiye edilemez. Meselâ; Almanya'da, devlet tarafından çıkarılmış hiç bir ücret kanunu mevcut değildir. Burada ücretler işçi ve işveren sendika birlikleri arasında akdedilen kolektif mukavelelerle tesbit edilmektedir. Bu mukavelelerle tesbit edilen ücret tarifeleri aslında asgarî ücretlerdir. Zira; işveren bu ücretlerin üstünde ücret tediye edebilir. Fakat hiç bir vakit tarifeden daha az ücret ödeyemez. Meselâ; bir kolektif mukavele saat başına 0,80 marklık bir hâd kabul etmiş ise bu işvereni 0,90 mark ödemekten menetmez. Fakat, bunun mümkünse saatte 75 fenik ödenmesi mukaveleye aykırıdır. Ve Alman kanunlarına göre hükümsüzdür.

Kollektif mukavelelerle yüksek ücret tesbiti sadece sendikaların işverenlere dileklerini kabul ettirecek kadar kuvvetli olmaları halinde mümkündür. Şayet İşçi Sendikaları bu durumda değiller ise Devlet müdahale ederek yukarıda bahsedilen şekilde, mahalli komisyonlar kurmak suretiyle asgarî ücretlerin tesbiti işini başarabilir.

III.

Tesbit edilen asgarî ücretlere işveren riayet etmez. Yâni asgarî ücret hükümlerine rağmen bu hadden daha aşağı ücret tediye ederse, asgarî ücretin mevcudiyeti hiç bir kıymet ifade etmez. Burada şöyle bir sual varit olabilir. Asgarî ücret hükümlerine riayetsizliği önlemek için neler yapılabilir? Evvelâ asgarî ücretlerin dununda tediyyatta bulunan işverenleri kanunî müeyyideler ile tecziye etmek imkânı mevcuttur. Bu hal şüphesiz kanuna riayetsizliği azaltır. Fakat yine de kökünden halletmez.

İkinci bir imkân da asgarî ücretin dununda olan akidleri kanunun hükümsüz addetmesidir. Böylece işçi, işveren tarafından asgarî ücretten daha aşağı bir ücretle çalışmaya icbar edilmiş ise aradaki farkı her zaman talep etmek hakkını haiz olabilir. Faraza asgarî ücret günde 4 lira olduğu halde 3 liraya çalıştırılmış olan bir işçi her zaman, ve hattâ ihtimalki bir, iki sene sonra bile aradaki farkı mahkeme yolu ile talep edebilir. Böyle bir hükmün vaz'ı halinde işveren asgarî ücret hükümlerine riayete mecbur kalacak ve daha aşağı tediyyede bulunmayacaktır. Zira günün birinde aradaki tekmiil farkı toptan ödemek mecburiyetinde kalacağı ve bunun kendisine büyük bir darbe teşkil edeceğini hesabedecektir.

IV.

Mütalâa edeceğimiz en son ve belki de en mühim mesele şudur: *Asgarî ücretin miktarı ne olmalıdır?*

Bu suali, asgarî ücret; en düşük ücret alan işçileri dahi sefalete mahkûm olmaktan (sefilleştirmekten) kurtaracak miktarda olmalıdır, şeklinde cevaplandırabiliriz. En düşük ücret bile işçinin ailesi ile birlikte geçimini sağlayabilecek miktarda tesbit edilmelidir. Alınan ücret;; yiyecek, giyecek ihtiyaçlarını ve mesken kirasını karşılamaya yetecek ve hattâ normal olarak Sinema, Maç, gezinti paraları gibi işçinin boş (yâni tatil) zamanlarında yapacağı masraflar için muayyen bir meblâğın ayrılmasını mümkün kılacak miktarda olmalıdır. Bir cümle ile ifade edersek asgarî ücret işçiye sadece karnını doyuracak kadar değil, fakat aynı zamanda insan gibi yaşamak imkânını da sağlayacak miktarda olmalıdır.

Şunu da söyleyebiliriz ki, işverenler ücretlerin yükselmesinden faydalanabilirler de. Ücreti artan işçi bundan böyle daha fazla istih-

lâkde bulunacak iş yorgunluğunu gidermek hususunda daha fazla imkânlara sahip olacaktır. Bunun neticesi olarak da iş kendisine daha az yorucu gelecek ve hattâ belki de artan bir şevkle işine sarılacaktır. Kısacası yükselen ücret sayesinde işçinin randımanı artacaktır. Diğer taraftan asgarî ücretler hiç bir vakit, bir çok işletmelerin çalışmalarını verimsiz ve zararlı hale sokacak, kapılarını kapıyarak işçilerine yol vermiye icbar edecek derecede yüksek tutulmamalıdır. Lüzumundan fazla yüksek tesbit edilen asgarî ücretler işsizliği intaç ederse, asgarî ücretleri takdis yerine tel'ine mecbur oluruz. Asgarî ücretlerin tesbit edilmesi, uhdelerine tevdi edilen komisyonların hiç de kolay bir vazife karşısında bulunmadıkları görülmektedir. Asgarî ücretlerin hakikî miktarını tesbite yarayacak şartlar her bölümde ve hattâ her iş kolunda ayrı olabilir. Bundan mada bu şartlar zamanla değişirler. Vaziyetler her istikamette inkişaf edebildiğinden bugün için doğru olan bir asgarî ücret beş sene sonra çok aşağı veya çok yüksek olabilir. Bununla beraber her ne kadar mutlak ölçü yoksada asgarî ücretlerin tesbitine medar olabilecek bir takım istinad noktaları vardır. Bu hususta bilhassa şu sualleri cevaplandırmak faydalı olur.

1 — Asgarî ücretlerin tesbiti ile kendilerine yardım edilmek istenilen işçilerin durumları ne derecede kötüdür? Aileleriyle birlikte bu işçiler açlığa maruz kalıyorlar mı? Yoksa kâfi gıda alabilecek derecede kazanıyorlar mı? Kendilerine aile ve çocuklarına muntazam (giyecek) temin edebiliyorlar mı? Mazbut bir şekilde ikamet edebiliyorlar mı?

2 — İşverenlerin durumları ne vaziyettedir. Ve tasavvur edilen ücret yükseltilmesi işletmenin Rantibalite'sine tesir edecek mi? Ücretlerin yükseltilmesi çok sayıda işvereni iflasa sürükler mi? Yoksa bu işverenlerin vasatî olarak kazançları daha yüksek ücret ödemeyi kabil kılacak hadde midir?

3 — Ücretlerin yükselmesi netice olarak işverenler üzerinde gayrı müsaîit tesirler mi husule getirecek, yoksa ücretle birlikte çalışma şevki, iş gücü ve bunların neticesi olarak müstahsiliyet artacağından acaba işveren de kârlı çıkmıyacak mıdır?

Asgarî ücretler tesbit edilirken bu noktalara dikkat edilir ve bu sualler hassasiyetle cevaplandırılırsa asgarî ücretler -mes'ut- çok faydeli ve müsbet neticeler verir. Düşük ücretli işçilerin durumları düzelir. İşsizlik azalır. İktisadî müstahsiliyeti ve böylece millî

ekonomiyi kalkındırır. Aynı zamanda istihsal edilen maddelerin kalitesini yükseltir ki, bu da memleket mamullerinin hariçte daha fazla revaç bulmasını sağlar. İhracat kapasitesi artar ve bu artış neticesinde dahildeki refah yükselir. Kısacası muayyen şartlar dahilinde sgarî ücretlerin tesbiti sayesinde teknil bir memleket ve teknil bir halk kütlesinin daha fazla zenginleşmesi mümkün olabilir.

Bu suretle kısa ve bittabiî kat'î bir şekilde temas ettiğimiz mülâhazalarımızın sonuna gelmiş bulunuyoruz. Buna rağmen öyle temenni ediyorum ki asgarî ücretin filhakika her yerde değilse bile bir saadet olabileceği gösterilmiş bulunmaktadır. Evet işçi için bir saadet fakat aynı zamanda hattâ işverenler ve teknil memleket için de bir saadettir.